

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin çıxışı

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi

27 dekabr 2021-ci il

Çox hörmətli Sahibə xanım,

Dəyərli millət vəkilləri və media nümayəndələri!

Gender bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı 2020-ci ildə görülən işlərdən danışarkən, ilk növbədə, bu ilin ölkəmizin və xalqımızın həyatına erməni faşizmi üzərində qazanılmış tarixi Qələbə ili kimi daxil olduğunu vurğulamaq lazımdır.

Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, cinsi və etnik mənsubiyyətindən siyasi əgiddə və dini baxışlarından asılı olmayaraq bütün yurddaşlarımız əsil vətənpərvərlik nümunəsi göstərərək eyni amal uğrunda birləşməyi bacardı. Tarixi yüz illərə söykənən erməni məsələsi və son 30 ilədək olan işğal siyasətindən əziyyət çəkən vətəndaşlarımızın pozulmuş hüquqlarını bərpa etmək üçün cəsarət və qəhrəmanlıq nümayiş etdirdi.

Əsas vəzifəsi vətəndaşların bütün növ hüquqlarının qorunması, o cümlədən dövlət suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün təmin edilməsi olan Azərbaycan dövləti Ali Baş Komandanı İlham Əliyev başda olmaqla Azərbaycan ordusu torpaqlarımıza həyatı, dircəlişi və insanları qaytarmaq üçün müqəddəs savaşa qalib gəldi.

Həm qazanılan böyük qələbə, həm də COVID-19-un cilovlanması istiqamətində əldə etdiyimiz nailiyyətlərlə yanaşı müharibədən və pandemiyadan təsirlənmiş minlərlə soydaşımız müxtəlif səpkili problemlərlə üzləşdi, ailələrdə və cəmiyyətdə narahatlıq doğuran bəzi hallar da baş verdi.

İndi uzun sürən münaqişə və müharibənin ağır nəticələrinin aradan qaldırılması, keçmiş məcburi köçkün və qaçqınların ləyaqətli qayıdışının təmin olunması, əhəlinin rifahı və həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi qarşıda duran əsas vəzifədir.

Qanunun qüvvəyə minməsindən keçən 15 il ərzində əldə edilən müsbət təcrübəni nəzərə alaraq, bu sahədə də məsuliyyət və öhdəliklərin bölünməsi prinsipinə əsasən kişi və qadınların bütün səviyyələrdə bərabər töhfə vermək imkanlarının artırılacağına əminliklə söyləmək olar.

2020-ci ildə də Azərbaycan beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tanınan və müdafiə olunan mühüm prinsip və standartlardan biri kimi gender bərabərliyinin təmin edilməsinə yönəlik zəruri alət və mexanizmlərin inkişafı istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır.

Normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi sahəsində vacib sənədlər qəbul edilmişdir. Cədvəldə əksini tapan həmin sənədlər içərisində 2 sənəd xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. (Uşaqlara dair Strategiya və Fəaliyyət Planı)

Eləcə də “Azərbaycan Respublikasında məişət zorakılığı ilə mübarizəyə dair 2020–2023-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq edilməsi bu sahədə mübarizəni daha geniş miqyasda və əsaslı olaraq aparılması üçün yeni bir mərhələyə keçidə imkan yaratmışdır.

İnstitusional mexanizmlərin gücləndirilməsi istiqamətində 2020-ci ildə də fəaliyyət davam etdirilmişdir.

Ailə üzvlərinə fərdi yanaşmaya uyğun qurulan fəaliyyət UADM-nin geniş imkanlara malik olduğunu üzə çıxarmışdır. **Uşaq və Ailələrə Dəstək Mərkəzləri (UADM)-nin fəaliyyətindən** ötən ildə 25023 nəfər (9876 ailə) bəhrələnmişdir. Bu barədə məlumatda müfəssəl göstərilmişdir.

Gender məsələləri üzrə məsul şəxslərinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində hesabat dövrü ərzində tədbirlər həyata keçirilmiş, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq, cinsli ayrı-seçkiliklə mübarizə üsulları və digər müvafiq mövzuları təlim kursları təşkil olunmuşdur, vəzifə təlimatları və digər tövsiyələr hazırlanmışdır.

“**Gender zorakılığı və uşaqlara qarşı zorakılıq üzrə monitoring**” qrupları ilə “Məişət zorakılığı qurbanlarının təhlükəsizliyini təmin etmək və onları dəstəkləmək üçün dövlət qurumları və yerli səviyyəli istiqamətləndirmə mexanizmlərinin potensialının artırılması” üzrə Tvinning layihəsi çərçivəsində ilkin görüşlər keçirilmişdir.

Respublikanın 15 rayon və şəhərində (Sumqayıt, Mingəçevir, Şirvan şəhərlərində, Abşeron, Ağcabədi, Ağdaş, Bərdə, Tərtər, Bakı şəhərinin Xətai, Nəsimi, Səbail, Yasamal, Binəqədi, Qaradağ, Sabunçu rayonlarında) bələdiyyələrdə Gender Komissiyalarının yaradılmasına texniki yardım göstərmişdir.

Qadın Resurs Mərkəzlərində fəaliyyətini genişləndirmişdir. Hesabat ilində Bakı şəhəri Xəzər və Qusar rayon QRM qeyri-hökumət təşkilatı kimi dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Hazırda ümumilikdə 9 QRM-nin 2799 nəfər üzvü vardır. Ötən il Göyçay rayonunda da Qadın Resurs Mərkəzi yaradılmış və fəaliyyətə başlamışdır.

Həmçinin Qadın Resurs Mərkəzləri tərəfindən COVID-19 pandemiyası dövründə 880 ailəyə psixoloji və 440 ailəyə ehtiyaclarına uyğun (ərzaq, dərman, geyim, dezinfeksiyaedici vasitələr) yardımlar göstərilmişdir.

Komitəyə BMT-nin Əhali Fondunun birgə əməkdaşlığı nəticəsində **860 nömrəli qaynar xətt** yaradılmış və 2020-ci il dekabrın 1-dən etibarən fəaliyyət göstərməkdədir. *(bu qısa müddətdə zənglərin sayı - 14)*

2020-ci ildə sosial sifarişlər çərçivəsində məişət zorakılığının qarşısının alınması istiqamətində Bakı şəhərində - 1, regionlarda - 2 olmaqla **“Məişət zorakılığından zərər çəkmiş şəxslər üçün yardım mərkəzi”** və Sumqayıt şəhərində **“Məişət zorakılığından zərər çəkmiş uşaqlar üçün yardım mərkəzi”** yaradılmışdır.

Gender mədəniyyətinin təbliği, dövlət ailə siyasətinin həyata keçirilməsi istiqamətində görülən işlər barədə geniş informasiya təqdim edilən məlumatda öz əksini tapmışdır.

Beynəlxalq və milli tərəfdaşlarımızla birgə çoxsaylı təlim və seminarlar, onlayn görüş və vebinarlar, maarifləndirici tədbir keçirilməsi və çap məhsullarının yayılması ilə daha geniş ərazini və daha çox insanları, ailələri əhatə etməyə çalışmış, səyləri və imkanları birləşdirməklə məlumatlılığın artmasına ötən illə müqayisədə daha çox nail olmuşuq.

Təkcə Daxili işlər orqanları tərəfindən maarifləndirmə və preventiv tədbirlərin görülməsi istiqamətində gənclər arasında 350-dən artıq görüş, yığıncaq və konfrans keçirilmişdir.

2. Gender bərabərliyinin təmin edilməsində dövlətin vəzifələri (Maddə 2.0.4, 3, 4 və 6)

Hörmətli millət vəkilləri!

Bu gün bütün dünyada, ümumi hədəflər naminə inkişafı artırmaq, bəşəriyyəti və cəmiyyətləri layiq olduqları rifaha çatdırmaq üçün dövlətlərin vacib siyasi və iqtisadi qərarların qəbulu prosesində kişi və qadınların bərabər iştirak və təmsilçiliyi təmin etmək vəzifəsi aktual olaraq qalır.

Bu işə cinsi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması kimi təməl prinsipinə əməl etməklə sülhsevər, təhlükəsiz və firavan cəmiyyət quruculuğuna xidmət edir.

Həmçinin gender amilinin həyata keçirilən bütün siyasət və Fəaliyyət Planlarına daxil edilməsi işi davam etdirilmişdir.

İqlim dəyişmələri ilə bağlı milli səviyyədə siyasət və proqramların gender perspektivlərini ehtiva etməsi üçün bir sıra sektoral və ümumi təhlillər həyata keçirilmiş, müvafiq tövsiyə sənədləri işlənib hazırlanmışdır.

2020-ci ildə Dövlət Komitəsinə daxil olan müraciətlərin təhlili göstərir ki, cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyə yol verilməsi ilə bağlı ən geniş yayılmış hallar özəl sektorda hamilə və himayəsində azyaşlı uşağı olan analarla əmək müqaviləsinə xitam verilməsi, işə qəbul zamanı əks cinsin nümayəndələrinə üstünlüyün verilməsi, işləyən analar üçün nəzərdə tutulmuş güzəştlərin nəzərə alınmaması və seksual qısnama ilə bağlı olmuşdur. Odur ki, özəl şirkətlərdə də gender məsul şəxslərin müəyyən edilməsi və əmək kollektivlərində həmkarlar ittifaqlarının şəbəkələrinin genişlənməsi təşviq edilməlidir.

2020-ci ildə əldə edilən məlumatlara görə iş yerlərində seksual qısnama ilə bağlı faktlar qeydə alınmamışdır. Baxmayaraq ki, son illərdə müşahidə olunan bəzi intihar hallarında da qeyd edilən xarakterli əlamətlər nəzərə çarpır. Qanunun 2.0.4 maddəsinin tətbiqi sahəsində problemlər hələ də qalmaqdadır. Burada isə həm obyektiv, daha çox isə subyektiv yanaşmalar böyük rol oynayır.

2019-2020-ci illərdə respublika ərazisində baş vermiş özünü öldürmə və özünü öldürməyə cəhd hadisələri üzrə statistik məlumatlara nəzər yetirsək görərik ki, kişilər arasında intihar halları qadınlara nisbətən daha çox baş verir. Cəmiyyət isə daha çox qadın intiharlarına həssas yanaşma nümayiş etdirməkdədir.

Bu istiqamətdə təşviqatın təkmilləşdirilməsi ilə yanaşı DK-si hüquq-mühafizə orqanları ilə birgə bir sıra tədbirlər həyata keçirmiş, gender məsul şəxslərin bacarıqlarının artırılmasını diqqətdə saxlamışdır.

Gender əsaslı məişət zorakılığı ötən il yenə əsas müzakirə mövzusu olmuşdur. Əsas diqqət isə konkret cinayətlərin detalları və şəxslərin, o cümlədən qurumların davranışına yönəlmişdir.

Bizim hər birimizin hər gün müşahidə etdiyimiz milli adət pərdəsinə bükülmüş mənfi stereotiplər, qadınlara qarşı qəbul edilməsi mümkün olmayan davranışların mənbəyinə və səbəblərinə dözümlü münasibətlərə seyrçi qalmaq hələ də ciddi qınaq obyektinə ola bilmir.

2019-cu ildən etibarən məhkəmə qərarlarında “Məişət zorakılığının aradan qaldırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu 23 dəfə, “Gender bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu 16 dəfə tətbiq olunmuşdur.

Bütün deyilənlərə rəğmən belə cinayətlərin sayında azalma müşahidə olunmuşdur. 2019-cu ildə Komitəyə məişət zorakılığı ilə bağlı 242 müraciət daxil olmuşdursa, 2020-ci ildə bu rəqəm 179 olmuşdur.

2020-ci il ərzində məişət zorakılığından zərərçəkmiş şəxslərə məhkəmələr tərəfindən 2 uzunmüddətli (Bakı şəhəri Sabunçu rayonu və Tərtər rayonu üzrə), 38 qısamüddətli mühafizə orderi verilmişdir (2019 – 32 qısamüddətli).

2020-ci il ərzində gender əsaslı zorakılıqla bağlı prokurorluq və daxili işlər orqanları tərəfindən ümumilikdə 376 cinayət işi üzrə 394 şəxs barəsində araşdırma aparılmış və müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir.

Ailə münacişəsi zəminində daxil olmuş məlumatlar üzrə görülən operativ cavab tədbirləri ilə **10.587 hüquqazidd əməlin qarşısı alınmışdır.**

Ümumilikdə 2019-cu ilə nisbətən qadınlara qarşı, o cümlədən zorakılıqla bağlı cinayətlərin sayı 9% azalmışdır. DK-si ötən ildə bu barədə cəmiyyətin narahatlığını nəzərə alaraq müvafiq təhlillər və sorğular keçirmişdir. Məlumatda bununla bağlı materiallar əksini tapmışdır. Slaydlar isə diqqətinizə təqdim olunur.

Məişət zorakılığının 4-psixoloji, fiziki, cinsi və iqtisadi növünün ailədə baş verməsi əksər hallarda onun dağılmasına gətirib çıxarır.

Bu barədə rəqəmlərin müqayisəsini təqdim olunan cədvəldən görmək olar.

Erkən nikah hallarının dinamikasında azalma qeydə alınsa da, onun tamamilə aradan qaldırılması hələ də mümkün olmamışdır. 2020-ci ildə 165 nəfər 18 yaşadək qız nikaha daxil olmuşdur.

Paradoks ondadır ki, CM-nin 176-1-ci maddəsi üzrə 2020-ci ildə cəmi bir cinayət qeydə alınmışdır. Bərabərlik hüququnu pozma və erkən nikahla bağlı isə heç bir cinayət qeydə alınmamışdır.

Respublikanın iqtisadi rayonları üzrə 2020-ci ildə 18 yaşadək analar tərəfindən doğulan uşaqların sayı ən çox Aran iqtisadi rayonu üzrə 698 nəfər, **Gəncə-Qazax** iqtisadi rayonu üzrə **325** nəfər, Lənkəran iqtisadi rayonu üzrə **306** nəfər və Dağlıq-Şirvan iqtisadi rayonu üzrə 109 nəfər qeydə alınmışdır. Ən az göstərici isə Kəlbəcər–Laçın iqtisadi rayonu üzrə **40** nəfər olmuşdur.

Dövlət Komitəsi ötən il bu sahədə işləri intensiv aparmış digər dövlət orqanları, QHT və media quruluşları ilə birgə maarifləndirmə və təşviqat işlərini gücləndirmişdir. Əlbəttə pandemiyanın yaratdığı çətinliklərin mənfi təsirinə gözdən qaçırmaq olmaz.

Bu sahədə tədbirlərin əksər hissəsini mütəxəssislərin peşəkarlığının artırılması sahəsində təlimlər, baş verən hüquqa zidd əməllər haqda informasiyaların müəyyən çərçivələrdə verilməsi qaydalarına əməl edilməsi olmuşdur.

2020-ci ildə cins seçimi məsələsi aktual olaraq qalmışdır. Azərbaycan bu məsələdə dünya ikincisidir.

(Azərbaycan şəhərlərində bu nisbət hər 100 qız uşağına 112 oğlan, kənd yerlərində hər 100 qıza 115 oğlandır).

Doğulan uşaqlar arasında cins nisbəti qızlar 100, oğlanlar 114 olmaqla bioloji normanın (100 qız uşağına düşən 105-107 oğlan) pozulmasını göstərir.

Hörmətli millət vəkili!

2.2.Dövlətin idarə olunmasında və qərarların qəbul edilməsində bir cinsin nümayəndələrinin üstünlüyünə yol verilməməsinin təmin olunmasında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin “Dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında” 2000-ci il 6 mart tarixli Fərmanı xüsusi rol oynamışdır. Bu Fərman bütün dövlət qurumlarında fəaliyyət növü nəzərə alınmaqla, qadınların rəhbərlik səviyyəsində kişilərlə bərabər təmsil olunmasını nəzərdə tutur. Fərmanın icrası məqsədilə bütün yerli icra hakimiyyəti başçılarının müavinlərindən ən azı birinin qadın olması nəzərdə tutulmuşdur.

Əvvəlki illərlə müqayisədə bu sahədə qadınların təmsilçiliyi artmaq üzrədir.

Qanunverici, icraedici və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarındakı təmsilçiliklə bağlı mövcud vəziyyət bunu deməyə əsas verir.

Diqqətinizə təqdim olunan slaydlarda bu artım özünü göstərir.

Məsələn: Milli Məclis Aparatında çalışan dövlət qulluqçuları və digər əməkdaşların cins üzrə bölgüsünə baxsaq digər vəzifələrdə çalışanlar arasında qadınların üstünlük təşkil etdiyini görmək olar.

İcra hakimiyyəti orqanlarında isə 2020-ci ildə rəhbər vəzifələrdə çalışan qadınların sayında əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir.

Hazırda prokurorluq orqanlarında işləyən işçilərin 75 nəfərini (7%-ni) qadınlar təşkil edir, onlardan da 8 nəfər qadın rəhbər vəzifələrdə çalışır.

Diplomatik xidmət orqanlarında ənənəvi olaraq kişilər daha çox təmsil olunur. Lakin bu sahədə rəhbər vəzifələrdə çalışan qadınların əldə etdiyi uğurlar və onların peşəkarlıqda digərlərindən heç də fərqlənmədiyini nəzərə alsaq, gələcəkdə onlara daha çox rəhbər postları daha cəsaretlə həvalə etmək olar.

Dövlət İmtahan Mərkəzinin təqdim etdiyi statistika görə 2021-ci il yanvarın 1-nə ola vəziyyətə görə dövlət qulluğu vəzifələrində təmsilçilik bərabərliyə yaxındır.

Dövlət qulluğunun vəzifələrini tutmuş işçilərin isə əsas hissəsi 25-44 yaşda olanlardır. Test imtahanlarında uğur əldə edən şəxslərin yaş qrupu üzrə bölgüsünə əsasən qadın namizədlərin 20-24 yaş qrupu (55.2%), kişi namizədlərin isə 25-29 yaş qrupu (52.2%) üzrə ən yüksək nəticə əldə etdiyi məlum olur.

Dörd yaş qrupu (20-24, 35-39, 45-49 və 50-54) üzrə qadınlar, digər üç yaş qrupu (25-29, 30-34 və 55-59) üzrə kişilər üstünlük təşkil etmişdir. 40-44 yaş qrupu üzrə isə gender bərabərliyi müşahidə edilmişdir.

Cədvəldən də görüldüyü kimi inzibati vəzifələrdə kişilər, yardımçı vəzifələrdə qadınlar üstünlük təşkil etmişdir. Qeyd edilən göstəricilər təhlil edilərkən, qərarqəbuletmədə iştirak baxımından kişilərə nisbətə qadınların sayının az olması nəzərə çarpır.

2019-cu illə müqayisədə hakim qadınların sayı 15 nəfər artmışdır.

2019-cu ildə yerli özünüidarə orqanlarına seçilmiş kişilərin sayı 61 faiz, qadınların sayı isə 39 faiz təşkil etmişdir. 1 yanvar 2021-ci ilin tarixinə olan məlumata əsasən bələdiyyə qulluğunda çalışan 6000 nəfər işçinin 1700 nəfərini qadınlar, 4300 nəfərini kişilər təşkil etmişdir.

Burada da bərabərliyə doğru müsbət dinamika özünü göstərir.

3. Gender bərabərliyinin sahələr üzrə təmin edilməsinə gəldikə isə qeyd etmək lazımdır ki

(Maddə 7-16)

Əmək hüquqlarının həyata keçirilməsində bərabərliklə bağlı problemlər qalmaqdadır.

2020-ci ildə ölkə üzrə iqtisadi fəal və məşğul əhalinin tərkibində kişilərin sayı qadınların sayına nisbətən bir qədər çox olmuşdur. İşsizliyin səviyyəsi qadınlar arasında 57,5 faiz, kişilər arasında 42,5 faiz olmuşdur.

2020-ci ildə iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə maddəli işçilərin orta aylıq nominal əməkhaqqı kişilər üçün 830,2 manat, qadınlar üçün 525,6 manat olmuşdur.

2019-cu ilə müqayisədə 2020-ci ildə qadınların orta aylıq nominal əməkhaqqının kişilərin orta aylıq nominal əməkhaqqına nisbəti 50,5-dən 63,3 faizə qalxmışdır.

2020-ci il ərzində Həmkarlar İttifaqlarına əmək hüquqlarının pozulması ilə bağlı daxil olmuş 1346 müraciətin 632-si qadınlar, 714-ü kişilər tərəfindən olmuşdur.

Əmək Müfəttişliyi Xidməti isə il ərzində 955 pozuntuya görə 1.716.050 manat cərimə tətbiq etmişdir. Lakin Ximdət bu pozuntuların cins üzrə təsnifatını təqdim etməmişdir.

01 aprel 2021-ci il tarixinə iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə fərdi sahibkarların cins bölgüsündə qadınların sayı 21,3 faiz, kişilərin sayı isə 78,7 % təşkil edib.

Müxtəlif fəaliyyət növləri üzrə fərdi sahibkarların gender bölgüsündən məlum olur ki, təhsil sahəsi istisna olmaqla, bütün fəaliyyət sahələrində sahibkar kişilər üstünlük təşkil edir.

2020-ci ildə Komitənin beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə birgə icra etdiyi müxtəlif layihələr çərçivəsində məşğulluğuna dəstək verilmiş 107 qadın mikro sahibkarlıq fəaliyyətinə başlamışdır.

Qadınlar arasında özünüməşğulluğun və sahibkarlığın inkişafı istiqamətində digər qurumlar tərəfindən də tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən 2020-ci il ərzində 31272 qadın işlə təmin edilmişdir, 3193 qadın özünüməşğulluq proqramına, 451 qadın peşə hazırlığına cəlb olunmuşdur, 29 qadın sosial iş yerlərində işlə təmin edilmişdir.

2020-ci il ərzində kənd təsərrüfatı təyinatlı layihələrin maliyyələşdirilməsi məqsədilə ümumilikdə

- **448 qadın sahibkara 6753,0 min manat,**
- 6478 kişi sahibkara 86346,0 min manat məbləğində dövlət dəstəyi göstərilmişdir.

İqtisadiyyat Nazirliyinin **Sahibkarlığın İnkişafı Fondu** tərəfindən 2020-ci il ərzində 74 qadın sahibkara 5.2 milyon manat güzəştli kredit verilmişdir. Bu layihələr hesabına 297 yeni iş yerinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur.

AQSİA, "Aqrar Fəaliyyətli Azərbaycan Qadınları (AFAQ)", BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) və KOBİA tərəfindən qadın sahibkarlığının inkişafına yönəlik bir sıra tədbirlər həyata keçirilmiş, təlimlər aparılmış yeni business subyektləri yaradılmışdır.

Bütün bunlara rəğmən sahibkarlıq (xüsusilə orta) subyektləri arasında qadınların xüsusi çəkisinin az olması bu sahədə aparılan işlərin gücləndirilməsini tələb edir. Xüsusilə kənd yerlərində qadın məşğulluğunun daha perspektivli istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi vacibdir. Dövlət Komitəsi bu sahədə xüsusi Fəaliyyət Planının üzərində işləri davam etdirir.

3.2. Təhsil hüquqlarının həyata keçirilməsində bərabər imkanların təmin edilməsi

Hörmətli millət vəkili,

Azərbaycan hökumətinin təhsil siyasətində qadın və kişilərin təhsilin bütün pillə və səviyyələrində bərabər iştirakı və karyera inkişafı əsas prioritetlərdən biridir.

Bir qayda olaraq, ali və orta ixtisas təhsili müəssisələri eləcə də ilk-peşə ixtisas təhsili müəssisələrinin işçiləri arasında qadınlar üstünlük təşkil edir. Rəhbər vəzifələrdə çalışanlar arasında isə orta ixtisas təhsili müəssisələri istisna olmaqla, kişilər böyük üstünlüyə malikdir.

2021-ci ilin əvvəlinə Azərbaycanda hər 100 təhsil alanın 47-si qadın, 53-ü kişidir. Orta ümumtəhsil məktəblərinin yuxarı siniflərində təhsilə alanlar arasında azalma gedir. İbtidai siniflə, buraxılış sinifləri arasında bu fərq yarıbayardır.

Məlumatda bunu və digər maraqlı tendensiyaları əks etdirən rəqəmlərlə yəqin ki, tanış olmusunuz.

Qızların təhsildən yayındırılmasının qarşısını almaq üçün yerli icra, təhsil və hüquq-mühafizə orqanları davamlı olaraq zəruri tədbirləri həyata keçirmişlər. Tədrisin məzmununda indiyədək əksini tapan gender stereotiplərini aradan qaldırılması diqqətdə saxlanılmışdır.

Onu da vurğulamaq istərdim ki, Dərsliklər nəşr edilməzdən öncə müxtəlif digər meyarlarla, yanaşı "Gender, irq, etnik və din məsələlərinə həssas yanaşmanın təmin olunması" meyarı üzrə də qiymətləndirilir. Son 5 ildə qeyd edilən meyar üzrə dərsliklərə verilən rəy və təkliflərin nəzərə alınmasına nəzarət gücləndirilmiş və bu istiqamətdə fəaliyyətə xüsusi mütəxəssislər cəlb edilmişdir.

Həmçinin məktəbəqədər və ümumi təhsil müəssisələrinin əməkdaşlarına müxtəlif mövzularda təlimlər keçirilmiş, metodiki dəstək üçün müvafiq materiallar hazırlanmışdır. Məlumatda qabaqlayıcı, maarifləndirici və nəticələrə yönəlik çoxsaylı tədbirlər haqda müfəssəl qeydlər yer alır.

Peşə təhsilinə cəlb olunanların, o cümlədən, qadınların sayı artmaqda davam edir. Belə ki, 2018-ci ildə qəbul olunan tələbərin 26.7%-ni, 2019-cu ildə 29.8%-ni, 2020-ci ildə 32.8%-ni qadınlar təşkil etmişdir.

Amma onların peşəsinə uyğun işlə təmin olunması sahəsində kişilər daha uğurlu nəticələrə malikdir.

Karyera və iş yarmarkalarının təşkilinə daha geniş spektrdə şirkətlərin və işəgötürənlərin cəlb olunmasına diqqətin artırılmasına ehtiyac hiss olunmaqdadır.

2021-ci ilin nəticələrinə görə bakalavriat üzrə qadınlar, magistratura üzrə isə kişilər üstünlük təşkil etmişdir.

2020/2021-ci tədris ilinin əvvəlinə dövlət ali təhsil müəssisələrində professor-müəllim heyətində çalışan qadınlar arasında baş müəllimlər, müəllimlər və assistentlər üstünlük təşkil etmişdir.

Eyni vəziyyət qeyri dövlət ali təhsil müəssisələrinə də aiddir.

Təhsil Nazirliyinin təqdim etdiyi məlumatların emalı nəticəsində məlum olur ki, təhsilalanlar və təhsilverənlər, o cümlədən təhsil müəssisələrinin rəhbərləri arasında qadınların xüsusi çəkisi artmaqdadır.

Mövcud statistik məlumatlar göstərir ki, elmi fəaliyyətlə məşğul olanlar içərisində də qadınlar əhəmiyyətli paya malikdirlər. Buna baxmayaraq, rəhbər vəzifələrdə çalışan qadınların, həmçinin Elmlər Akademiyasının həqiqi və müxbir üzvlərin arasında kişilər daha çox üstünlük təşkil edir.

Vəziyyətin təhlilinə nəticələrdən asılı olaraq ünvanlı tədbirlərin görülməsinə olan ehtiyacı nəzərə alaraq Dövlət Komitəsi 2022-ci il ilin dövlət büdcəsindən maliyyələşdiriləcək tədbirlər planına bütün maraqlı tərəflərin cəlb olunmasıyla sanballı bənd daxil etmişdir. Təhsilin bütün səviyyələrində yaxşı nəticə göstərən qadınların elmdə rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün bu təhlilin bəzi imkanlar açma biləcəyinə inanmaq istədim.

Hörmətli millət vəkili!

İnformasiya kommunikasiya texnologiyaları sahəsində gender bərabərliyinin təmin edilməsi- qadınların İKT sektorunda daha fəal iştirakı və təmsilçiliyinin təşviqi Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin (DİM-lər) həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. 4-cü Qlobal Məqsəd hər kəs üçün inklüziv keyfiyyətli və ömür boyu təhsilin təşviq edilməsinə, 5-ci məqsəd gənc qızların və qadınların bu sahədə peşə biliklərini və karyera imkanlarını artırmağa, 9-cu Qlobal Məqsədin isə İKT-də gender bərabərliyinin qorunmasına, möhkəm və dayanıqlı infrastrukturun yaradılmasına, inklüziv və dayanıqlı sənayeləşmənin təşviqinə və innovasiyaların inkişafına xidmət edir.

Bütün bu məqsədlərə çatmaq işində geniş səlahiyyətləri biri olan Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin strukturu üzrə ümumi işçi sayında və rəhbər vəzifələrdə kişilər üstünlük təşkil edir.

Lakin aidiyyəti qurumlardan verilən məlumatlar göstərir ki, bu bərabərsizliyi aradan qaldırmaq üçün digər dövlət orqanları, beynəlxalq təşkilatlar və vətəndaş cəmiyyəti qurumları ilə birgə təhsil, elm və innovasiya sahəsində müxtəlif layihələr icra olunmaqda, qeyri - ənənəvi peşə sahələrinə yiyələnməklə bağlı mövcud stereotiplərin aradan qaldırılmasına uğurlu cəhdlər edilməkdədir.

Hörmətli millət vəkili!

Ölkədə gender bərabərliyinin təmin olunması sahəsində dövlətin vəzifələrini tam və hərtərəfli icrasına təsir göstərən amillərdən biri də Qanunun 16-cı maddəsində siyasi partiyaların, QHT-in və həmkarlar ittifaqlarının üzərinə qoyulan öhdəliklərə münasibətidir.

Azərbaycanda çoxpartiyalı siyasi sistem, vətəndaş təşəbbüslərinə açıq cəmiyyət, əmək hüquqlarının qorunması ilə bağlı çoxillik təcrübəyə malik həmkarlar təşkilatları mövcuddur.

Son illər hər 3 istiqamətdə dövlətin sərgilədiyi konstruktivlik, səffaflyq və qarşılıqlı hörmətə əsaslanan və son seçkilərdən sonra formalaşan yeni siyasi konfigurasiya bu istiqamətdə olan münasibətləri keyfiyyətə yeni bir səviyyəyə qaldırmışdır.

Bütün bunla DK-si ilə adı çəkilən qurumlar arasında qanunun icra vəziyyəti barədə məlumat mübadiləsi sahəsindəki bəzi boşluqları aradan qaldırmaqla mümkün təmasların forma və məzmunu ilə bağlı məsləhətləşmələrə ehtiyac olduğunu deməyə əsas verir.

Mən bu günkü imkandan istifadə edərək bu sahənin rəhbərlərinə müraciət edərək hər bir təşkilatda gender əlaqələndiricilərinin müəyyən olunması, həm təşkilat daxil bərabərliyin, həm də hesabatlılığın təmin edilməsi üçün tədbirlər görməyə çağırıram.

Siyasi partiyaların, qeyri-hökumət təşkilatlarının və həmkarlar ittifaqlarının fəaliyyətində gender bərabərliyinin təmin edilməsi (Maddə 16). sahəsində birinci onu qeyd etmək istərdim ki, 2020-ci ilə ölkəmizdə 63 siyasi partiya dövlət qeydiyyatına alınmışdır. Onlardan yalnız 1-nə qadınlar, 62-nə isə kişilər rəhbərlik etmişdir.

Siyasi partiyaların fəaliyyəti ilə əlaqədar dair yalnız seçkidə iştiraka dair MSK-nın açıq mənbələrindən və Dövlət Komitəsinə təqdim etdiyi informasiya əsasında bəzi məqamlar əksini tapmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilərdə adı seçki bülleteninə daxil olan 1 314 namizəd qeydə alınıb. Onlardan 1 038-i (79%) kişi, 276-sı (21%) isə qadın olub. Namizədlərdən 99 (81,82%) kişi və 22 (18,18%) qadın ali qanunverici orqana seçilib. Seçicilərin ümumi sayı 5 238 000 nəfər olub. Onlardan 2 579 922 (49,25%) nəfərini kişilər, 2 658 078 (50,75%) nəfərini isə qadınlar təşkil edib.

Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən seçki komissiyalarında qadınların iştirakçılığı nəzərəçarpandır. **Mərkəzi Seçki Komissiyasının** hal-hazırda fəaliyyətdə olan 18 üzvündən 14-ü kişi, 4-ü qadındır, onlardan 3 kişi (sədr, sədr müavini və katib) və 1 qadın (katib) rəhbər vəzifədə təmsil olunur. Komissiyanın Katibliyində isə 66-sı kişi, 57-si qadın olmaqla, cəmi 123 nəfər işçi çalışır, onlardan 16 nəfər kişi və 3 nəfər qadın müxtəlif rəhbər vəzifələrdədir.

QHT-nin sayı, fəaliyyət istiqamətləri və xüsusilə gender bərabərliyinin təmin olunmasındakı rolunu daha da genişləndirməsi haqda əsas məlumatlar ötən ilki məlumatda daha geniş şəkildə əksini tapmışdır. Dövlət Komitəsi olaraq biz və digər dövlət orqanları vətəndaş cəmiyyətinin daha fəal bu kəsimi ilə fəaliyyətə xüsusi önəm veririk. 2020-ci ildə bu sahədəki əməkdaşlığa və konkret layihələrə dair qeydlər məlumatda öz əksini tapmışdır. Hesabat dövründə istər QHT-lərin qeydə alınması, istərsə də üzvlərin qəbulu və fəaliyyəti zamanı bərabərliyin gender əsaslı pozuntusu müvafiq qurumların və QHT Agentliyinin təqdim etdiyi məlumatlarda rast gəlinməmişdir.

AHİK –nin xidmətində olan müəssisə və təşkilatlarda çalışan işçilərin 52%-ni qadınlar təşkil edir. AHİK-nın bütün sahələrində rəhbər vəzifələrdə çalışan işçilərin 39,8%-i qadınlardır,

onlardan da 45,7%-i gənc qadınlardır. Rəhbər vəzifədə işləyən gənc qadınlardan sayında 3,5% artım müşahidə olunur, bu da ümumi sayın 36,5%-ni təşkil edir.

Aparılmış ardıcıl və məqsədyönlü işlərin nəticəsində “Gender bərabərliyi və qadın problemləri üzrə” komissiyaların sayı artmışdır. Belə ki Həmkarlar İttifaqlarında 2006-cı ildə 90 komissiya və onun tərkibində 105 komissiya üzvü fəaliyyət göstərirdisə, 2020-ci ildə bu komissiyaların sayı 2070-ə, üzvlərin sayı isə 11170 nəfərə çatmışdır.

4. Azərbaycanca gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində həyata keçirilməsi zəruri olan tədbirlər

Hörmətli millət vəkilləri!

2020-ci il gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində əsasən çox mühüm hüquqi sənədlərin təsdiq edilməsi, gender əsaslı zorakılıqla mübarizənin gücləndirilməsi, ölkə ərazisində qadın resurs mərkəzlərinin sayının artırılması, bələdiyyələrdə gender komissiyalarının formalaşdırılması, yeni təhlillərin, təlimatların və nəşrlərin hazırlanması ilə əlamətdar olmuşdur.

Müsbət məqamlardan biri odur ki, 2019-cu il üzrə Məlumatda həyata keçirilməsi zəruri olan bir sıra tədbirlərin reallaşdırılması istiqamətində məqsədyönlü işlər görülmüş və onların növbəti ildə də davam etdirilməsi diqqət mərkəzindədir. Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair təşəbbüslərlə bağlı isə artıq Dövlət Komitəsi tərəfindən müvafiq tədbirlər görülməkdədir.

Lakin il ərzində həllini tapmamış bir çox məsələlər də vardır ki, onlara növbəti ildə diqqət yetirilməsi məqsədəuyğundur.

Dövlət Komitəsi gender bərabərliyinin təmin edilməsi sahəsində mövcud boşluqların aradan qaldırılması və ölkəmizin üzərinə götürdüyü beynəlxalq öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri hesab edir:

1. BMT-nin Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılmasına dair Konvensiyasından (CEDAW) irəli gələn öhdəliklərin həyata keçirilməsi sahəsində fəaliyyətlərin gücləndirilməsi;
2. Gender bərabərliyinin təmin edilməsinə dair milli fəaliyyət planının qəbul edilməsi;
3. “Gender (kişi və qadınlardan) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun icra mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi;
4. Gender əsaslı büdcə siyasəti və praktikasının formalaşdırılması;
5. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasının “Qadınlar, sülh və təhlükəsizlik” üzrə 1325 sayılı qətnaməsinin Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilməsinə dair milli fəaliyyət planının qəbul edilməsi;
6. İctimai həyatın bütün sahələrində, dövlət və özəl sektorda gender bərabərliyi mədəniyyətinin təbliği üzrə fəaliyyətlərin gücləndirilməsi;

7. "Ailə planlaşdırılması və reproduktiv sağlamlıq haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi (BMT-nin Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyinin bütün formalarının ləğv edilməsi üzrə Komitəsinin ölkəmizlə bağlı tövsiyələrində də bu öz əksini tapıb);
8. Gender əsaslı zorakılığın, məişət zorakılığının qarşısının alınması sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi; xüsusilə də məişət zorakılığına görə cərimə ilə bağlı sanksiyalara, tərəflərin barışması əsasında inzibati işlərə hər dəfə xitam verilməsi məsələsinə yenidən baxılması, cinayət qanunvericiliyinə məişət zorakılığı ilə bağlı normaların daxil edilməsi, məişət zorakılığı hallarının araşdırılması üzrə mexanizmin təkmilləşdirilməsi;
9. Məişət zorakılığından əziyyət çəkən şəxslərə təxirəsalınmaz və hərtərəfli yardımların göstərilməsi, bu məqsədlə beynəlxalq standartlara uyğun müvafiq infrastrukturun (yeni yardım mərkəzləri, sığınacaqlar, qaynar xətlər) yaradılması;
10. Gender əsaslı zorakılığın qarşısının alınması üzrə qabaqlayıcı tədbirlərin gücləndirilməsi, xüsusilə də maarifləndirmə və məlumatlandırma işlərinin rayon və kənd yerlərində daha geniş şəkildə aparılması;
11. Qız uşaqlarının məhz erkən yaşda evliliyə məcbur edilməsi faktının müəyyən edilməsi bəzən hüquq-mühafizə orqanlarına çətinlik yaradığı üçün bu halların araşdırılması üzrə prosedurların təkmilləşdirilməsi;
12. Qız uşaqlarının təhsildən yayınması ilə bağlı monitorinqlərin gücləndirilməsi;
13. Doğulan uşaqlar arasında cins balansının pozulması hallarının qarşısının alınması ilə bağlı tədbirlərinin gücləndirilməsi;
14. Qadınların, xüsusilə kənd yerlərində yaşayan qadınların iqtisadi fəallıq səviyyəsinin yüksəldilməsinə, xüsusilə onların peşə-ixtisas hazırlığının artırılmasına, kişilərlə bərabər iqtisadi hüquqlarının həyata keçirilməsinə hərtərəfli dəstəyin göstərilməsi;
15. Qadın sahibkarlığının stimullaşdırılması üzrə mexanizmlərin işlənilməsi;
16. Ailə öhdəliyi olan işçilərin məşğulluq imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə məktəbəqədər təhsil infrastrukturunun inkişafı üzrə tədbirlərin davam etdirilməsi;
17. Əmək bazarında qadınların vəziyyəti ilə bağlı hərtərəfli statistik informasiyaların və etibarlı məlumat bazasının formalaşdırılması;
18. Qadınların rəqabətliliyinin artırılması məqsədilə əmək bazarında prioritet peşələr üzrə peşə hazırlığının təşkili;
19. Kişilərin və oğlanların əmək bazarında azlıq təşkil etdikləri sahələrə onların cəlb edilməsi, bu sahələrdə kişilərə və oğlanlara təsir göstərən gender stereotiplərini aradan qaldırılması;
20. Həyat yoldaşlarının uşaq dünyaya gətirməsi ilə əlaqədar atalara verilən 14 günlük ödənişsiz məzuniyyətin ödənişli əsaslarla olması, seksual qısnamaya, ayrı-seçkilyi əks etdirən iş elanlarına görə sanksiyaların müəyyən edilməsi üçün qanunvericiliyə dəyişikliklərin edilməsi;

21. Müvafiq olaraq təhsilin bütün pillələrində fənn proqramlarına qadın hüquqları, gender bərabərliyi üzrə mövzuların daxil edilməsi;
22. Təhsilin bütün pillələrinə aid tədris resursları üzrə gender ekspertizasının keçirilməsi;
23. İctimai həyatın bütün sahələrində, dövlət və özəl sektorlarda idarəetmə və qərarqəbuletmə səviyyəsində qadınların kişilərlə bərabər təmsilçiliyinin artırılması;
24. Siyasi partiyalarda gender bərabərliyinin qorunması, idarəetmə və qərarqəbuletmədə bərabər təmsilçilik və iştirakçılıq imkanlarının genişləndirilməsi.

Qeyd: 2, 3, 8, 9, 20-ci bəndlərdə nəzərdə tutulmuş məsələlərlə bağlı Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə aidiyyəti qurumlarla razılaşdırılmış normativ hüquqi akt layihələri təqdim edilmişdir.

5-ci bənddə nəzərdə tutulmuş sənəd layihəsinə 44 günlük Vətən Müharibəsi ilə əlaqədar olaraq yenidən baxılması zərurəti yaranmışdır.

Çıxışımın sonunda bütün millət vəkillərinə ötən ilki məlumatın müzakirəsi və ondan sonra Dövlət Komitəsi ilə yaxından əməkdaşlığa görə öz təşəkkürümü bildirir və davamlı dəstəyinizə ümid etdiyimizi bir daha vurğulamaq istəyirəm.

Çünki ilk növbədə maddi və mənəvi təməllər üzərində inkişaf edən, gender rolları düzgün müəyyənləşdirilmiş, qarşılıqlı öhdəlikləri və məsuliyyətləri bərabər bölünmüş bir cəmiyyət qurmağa nail olmaq hamımızın hədəfidir.

Bu hədəfə çatmaq isə yalnız kişi və qadınların ayrılıqda gender rollarının, onların birgə rolunu üstələməsinə imkan verməməklə nail ola bilərik.